

Särskilda skäl att meddela psykologlegitimation för den som dömts till ett långt fängelsestraff för flera mycket allvarliga brott har inte ansetts föreligga, trots att lång tid förflutit sedan brotten begicks och sökandens personliga förhållanden ändrats.

Lagrum:

4 kap. 1 § och 8 kap. 3 § patientsäkerhetslagen (2010:659)

C.M. dömdes i maj 1995 av norsk domstol till femton års fängelse för ett antal brott, däribland försök till dråp, tre grova rån, ett rånförsök och förfalskning. Merparten av brotten hade begåtts i Norge, huvudsakligen under en vecka i slutet av september 1994. Två av rånen hade ägt rum i Sverige år 1991. Verkställigheten av straffet påbörjades i Norge men överflyttades 1996 till Sverige. I september 2004 frigavs C.M. villkorligt. Prövotiden löpte ut den 28 september 2009. År 2012 ansökte han hos Socialstyrelsen om att få legitimation som psykolog.

Socialstyrelsen beslutade den 12 oktober 2012 att avslå C.M:s ansökan. Styrelsen anförde följande. Av 4 kap. 1 § patientsäkerhetslagen (2010:659), PSL, framgår bl.a. följande. Den som har avlagt psykologexamen och fullgjort praktisk tjänstgöring (PTP) ska efter ansökan få legitimation för yrket. Av andra stycket samma bestämmelse framgår att legitimation inte får meddelas om förhållandena är sådana att legitimationen skulle ha återkallats enligt bestämmelserna i 8 kap. om sökanden hade varit legitimerad. – Av 8 kap. 3 § PSL framgår bl.a. att legitimation att utöva ett yrke inom hälso- och sjukvården ska återkallas bl.a. om den legitimerade i eller utanför yrkesutövningen har gjort sig skyldig till ett allvarligt brott som är ägnat att påverka förtroendet för honom eller henne. Av andra stycket framgår att återkallelse får underlåtas om det finns särskilda skäl. – C.M. hade enligt styrelsen gjort sig skyldig till sådana allvarliga brott som var ägnade att påverka förtroendet för honom. Brottsligheten, som hade ansetts ha ett högt straffvärde, var av hänsynslös art och riktade sig mot flera andra personers liv och hälsa. De drabbade personerna hade fått psykiska men av det som inträffade. Trots att lång tid förflutit ansåg Socialstyrelsen, med hänsyn till brottslighetens art och omständigheterna kring brotten, att det kunde hållas för troligt att brotten hade inverkan på förtroendet för C.M. och att det inte förelåg sådana särskilda skäl att återkallelse skulle ha underlåtit om han varit legitimerad.

C.M. överklagade Socialstyrelsens beslut hos förvaltningsrätten och yrkade att han skulle beviljas legitimation som psykolog. Han anförde bl.a. följande. Med hänsyn till den långa tid som förflutit sedan han gjort sig skyldig till brottslighet föreligger särskilda skäl att meddela honom den sökta legitimationen. Eftersom det som lagts honom till last som försök till dråp i domen rätteligen inte ska rubriceras på det sätt som skedde utan som ett lindrigare, om ändå grovt, brott är det rimligt att låta den avsevärda tid som förflutit sedan brottet begicks utgöra ett särskilt skäl för att ändå meddela honom legitimation. Vidare gäller att de brott

som han dömts för till största delen är begångna inom en tidsrymd av tio dagar av stigande desperation. Vidare ska man beakta hur han använt tiden efter domen. Under år 1998 blev han pappa. I augusti 2004 inledde han studier på läkarprogrammet men hoppade av efter ett par månader och sökte och kom in på psykologprogrammet, där han började i januari 2005. Han har genomgått psykoterapibehandling under 2001 till våren 2004. Föräldraskapet, studierna, PTP-praktiken och hans utveckling såsom den beskrivs av en legitimerad psykolog har medfört en påtaglig stabilisering av hans livssituation. Att han inte lagförts efter den norska domen visar i hur hög grad han arbetat sig fram till en helt annan livsföring än den som kännetecknade hans ungdom. – I samband med överklagandet gav C.M. in ett flertal handlingar bl.a. läkarutlåtanden och intyg.

Socialstyrelsen bestred bifall till överklagandet och vidhöll det överklagade beslutet samt anförde bl.a. att C.M. inte visat att brottsligheten hade sin grund i personliga förhållanden som inte längre kvarstod.

Förvaltningsrätten höll muntlig förhandling i målet.

Förvaltningsrätten i Stockholm (2013-10-08, ordförande Sandell)

yttrade: Allvarlig brottslighet – Den första frågan i målet som förvaltningsrätten har att ta ställning till är om C.M. gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet som är ägnad att påverka förtroendet för honom (4 kap. 1 § och 8 kap. 3 § PSL). – Av förarbetsuttalanden (prop. 2009/10:210 s. 115) framgår bl.a. att ”brott som är ägnade att påverka förtroendet” exempelvis kan vara brott mot annans liv eller hälsa och förfalskningsbrott. Förutom att brottet i sig ska vara ägnat att påverka förtroendet för den legitimerade, ska brottsligheten i det enskilda fallet vara att anse som allvarlig. Vid prövningen ska göras en helhetsbedömning av samtliga relevanta omständigheter, såsom brottslighetens art, brottets straffvärde, påföljden, eventuella förmildrande eller försvårande omständigheter och gärningsmannens motiv för brottet. – C.M. dömdes 1995 till ett fängelsestraff om 15 år för mycket allvarlig brottslighet, bl.a. försök till dråp, rån, försök till rån och förfalskning. Förvaltningsrätten saknar skäl att ifrågasätta domen som vunnit laga kraft. Av domen framgår att brotten var av hänsynslös art och riktade sig mot flera andra personers liv och hälsa samt att brottsoffren fick psykiska men av det inträffade. C.M. har vid förvaltningsrättens muntliga förhandling berättat att han begick brotten av rent ekonomiska skäl. Vid en helhetsbedömning av dessa omständigheter anser förvaltningsrätten att de begångna brotten i sig är av så allvarligt slag att de är ägnade att påverka förtroendet för C.M. i hans yrkesutövning som psykolog. – Särskilda skäl – Förvaltningsrätten har ovan kommit fram till att C.M. gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet som kan påverka förtroendet för honom i hans yrkesutövning som psykolog. Rätten har därför att gå vidare i sin prövning och ta ställning om det finns särskilda skäl för att bevilja C.M. legitimation som psykolog. – I förarbetena (prop. 2009/10:210 s. 233) nämns att särskilda skäl för att underlåta återkallelse kan anses föreligga exempelvis om det har passerat avsevärd tid från det

att brottet begicks till dess att frågan om återkallelse prövas. Användningen av denna undantagsregel får beträffande de grövsta brotten förutsättas ske med restriktivitet. Även omständigheter som kan hänföras till yrkesutövarens personliga förhållanden bör kunna beaktas vid bedömningen av om särskilda skäl föreligger. Dessutom anges att om en brottslig gärning har sin grund i personliga förhållanden, som sjukdom, missbruk eller sociala missförhållanden, och dessa omständigheter inte längre kvarstår vid prövningen, kan särskilda skäl för att underlåta återkallelse anses föreligga. – Det har gått 19 år sedan C.M. gjorde sig skyldig till brott och nio år sedan han frigavs villkorligt. Han har inte återfallit i brott. Av utredningen framgår att han helt ändrat sin livsföring till följd av bl.a. terapibehandlingar under flera år. En av C.M:s psykoterapeuter har uppgett att han förändrades i klart positiv inriktning under terapin. Han fick enligt henne mer kontakt med sina känslor, en starkare självkänsla och ett större självförtroende. Bland de ingivna handlingarna finns också ett tjänstgöringsintyg från arbetsförmedlingen där C.M. gjorde sin PTP-tjänstgöring. I betyget betonas att C.M. varit mycket uppskattad av arbetskamrater, arbetssökande och arbetsgivare samt att han inte lämnade några vägar oprövade för att finna lösningar för de arbetssökande. – C.M:s starka ansvarskänsla och lojalitet liksom hans mycket goda förmåga att med respekt och empati möta människor med olika typer av problem noteras också i betyget. En annan psykoterapeut har i två intyg uppgett att C.M:s förändringsprocess är irreversibel och att återfallsrisken i brott är låg. Även uttalanden i övriga åberopade handlingar bekräftar den positiva utveckling som C.M. genomgått. C.M. har också berättat att det faktum att han blivit pappa och har gemensam vårdnad om sin dotter har haft en avgörande betydelse för hans personliga utveckling. Även hans utbildning till psykolog har haft stor betydelse. Enligt förvaltningsrätten finns det således flera omständigheter som talar till C.M:s fördel. – Förvaltningsrätten anser dock att de omständigheter som talar till C.M:s fördel inte är tillräckliga för att anse att det finns särskilda skäl för att bevilja legitimation. I sin bedömning beaktar domstolen att det i förarbetena uttalas att stor restriktivitet ska iaktas vid de grövsta brotten. Vidare beaktar domstolen att det inte har framkommit att de brott som C.M. dömts för hade grund i hans personliga förhållanden, som exempelvis sjukdom och missbruk. Domstolen anser inte att vad han berättat om sin uppväxt kan anses utgöra särskilda skäl. Även om det har gått lång tid sedan C.M. begått brotten, att han ändrat sin livsföring sedan dess och att hans personliga förändring kan betecknas som irreversibel, finner förvaltningsrätten således att brotten är så allvarliga att de fortfarande kan påverka förtroendet för honom som yrkesutövare och att det inte finns särskilda skäl för att bevilja honom legitimation. C.M. ska därför inte beviljas legitimation som psykolog. Överklagandet ska därmed avslås. – Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

C.M. överklagade förvaltningsrättens dom och yrkade att han skulle beviljas legitimation som psykolog. Han åberopade de grunder och den bevisning som framförts inför Socialstyrelsen och vid förvaltningsrätten. Dessutom tillade han i huvudsak följande. Han växte upp utan en tydlig

moralisk/etisk kompass och har därefter utvecklats till en vanekriminell person med grova rån som främsta specialitet. Vid tidpunkten för de brott som han lagfördes för i Norge var han efterlyst över hela världen för grova rån begångna i Sverige och på desperat flykt undan rättvisan. Alla dessa omständigheter sammantagna utgör sådana personliga förhållanden vari de grövsta brotten i Norge hade sin grund. Hans förändring är dokumenterad i yttranden från de behandlande psykologerna och terapeuterna och beläggs ytterligare i övrig skriftlig bevisning. Den bekräftas även av att han under mer än nio år inte återfallit i brott. Detta måste betecknas som en förändring av personliga förhållanden. Brotten ligger nära två decennier tillbaka och är begångna vid en tidpunkt då han inte hade genomgått någon utbildning till det aktuella yrket. Den legitimerade yrkesutövarens brott har typiskt sett stort prognosvärde, medan den sökandes brott beroende på bl.a. den tid som förflutit kanske inte har något värde alls som tecken på hur han kommer att sköta sitt yrke. Lagstiftaren har genom att nämna bl.a. lång förfluten tid som en omständighet som kan utgöra ett särskilt skäl till att underlåta återkallelse visat att skillnad måste göras mellan brott som begås av en legitimerad yrkesutövare och gärningar begångna av en som söker legitimation. Skulle prövningsmyndigheten inte beakta denna skillnad, finns risk att avsevärt lindrigare brottslighet än den som ligger honom till last i det förflutna skulle kunna medföra ett livslångt yrkesförbud för en sökande.

– C.M. gav in ytterligare handlingar, bl.a. arbetsgivarintyg.

Socialstyrelsen ansåg att överklagandet skulle avslås och anförde i huvudsak följande. Särskilt avseende ska fästas vid att brotten varit av särskild hänsynslös art, att handlandet visat på likgiltighet för offren och att motivet för brotten varit egen ekonomisk vinning. Gärningarna ger uttryck för en människosyn som är svår att förena med rollen som psykolog. Mot bakgrund av detta gör inte den tid som förflutit sedan det senaste brottet att C.M. återvunnit allmänhetens förtroende på ett sådant sätt att han kan anförtros ett garantibevis i form av en legitimation. Det är heller inte visat att de brottsliga gärningarna hade sin grund i personliga förhållanden som inte längre kvarstår. Lagstiftaren har inte gjort någon åtskillnad på kraven för återkallelse av legitimation och erhållande av legitimation. Detta framgår av hänvisningen i 4 kap. PSL om erhållande av legitimation, till 8 kap. samma lag, om återkallelse av legitimation.

Kammarrätten i Stockholm (2014-05-20, Lindeblad, Kärnell, referent, Widding-Gidlund) yttrade: Kammarrätten ska först ta ställning till om C.M. har gjort sig skyldig till sådan allvarlig brottslighet som är ägnad att påverka förtroendet för honom. Om så är fallet ska kammarrätten därefter ta ställning till om det finns särskilda skäl för att han ändå ska beviljas legitimation som psykolog. – Allvarlig brottslighet – Kammarrätten instämmer i förvaltningsrättens bedömning att de brott som C.M. dömts för är av så allvarligt slag att de är ägnade att påverka förtroendet för honom i yrkesutövningen som psykolog. – Särskilda skäl – Som förvaltningsrätten redovisat finns det flera omständigheter som talar till C.M:s fördel. I kammarrätten har ytterligare handlingar getts in som stöder detta. Den brottslighet som C.M. gjort sig skyldig till är dock mycket allvarlig. I förarbetena till PSL påpekas att bestämmelsen om

särskilda skäl är en undantagsregel som, beträffande de allvarligaste brotten, får förutsättas användas restriktivt (prop. 2009/10:210 sid. 233). Mot denna bakgrund anser kammarrätten i likhet med förvaltningsrätten att det, trots den tid som förflutit och vad som kommit fram om honom, inte finns förutsättningar att bevilja C. M. legitimation. Överklagandet ska därför avslås. – Kammarrätten avslår överklagandet.

C.M. överklagade kammarrättens dom hos Högsta förvaltningsdomstolen och yrkade att han skulle beviljas legitimation som psykolog. Han anförde bl.a. följande. Mer än tjugo år har förflutit sedan han begick de brott det är fråga om. Den restriktivitet som förarbetena till PSL förordar i situationer som den nu föreliggande borde inte behöva drivas längre än så. De brott han dömts för framgår numera inte av utdrag från belastningsregistret eftersom det gallras när tio år förflutit sedan frigivningen. Att belastningsregistret ska gallras efter viss tid ger stöd för att samhället på det sättet vill ge den dömda möjlighet att slippa belastas alltför länge av sitt kriminella förflutna. Att någon begått en gärning som bedöms tillhöra kategorin ”de grövsta brotten” innebär inte att denne ska åläggas ett livslångt yrkesförbud inom vården oavsett hur hans person och livsföring hinner förändras.

Socialstyrelsen bestred bifall till överklagandet och hänvisade till vad som tidigare anförts.

Högsta förvaltningsdomstolen (Melin, Silfverberg, Rynning, Askersjö, Baran) yttrade:

Skälen för avgörandet

Rättslig reglering m.m.

Av 4 kap. 1 § första stycket PSL framgår bl.a. att den som avlagt psykologexamen och fullgjort praktisk tjänstgöring, efter ansökan ska få legitimation för yrket. Enligt andra stycket får dock legitimation inte meddelas om förhållandena är sådana att legitimationen skulle ha återkallats enligt bestämmelserna i 8 kap. om sökanden hade varit legitimerad.

I 8 kap. 3 § första stycket 2 PSL föreskrivs att legitimation att utöva ett yrke inom hälso- och sjukvården ska återkallas om den legitimerade i eller utanför yrkesutövningen har gjort sig skyldig till ett allvarligt brott som är ägnat att påverka förtroendet för honom eller henne. Enligt andra stycket får återkallelse underlåtas om det finns särskilda skäl.

I förarbetena till PSL uttalas bl.a. att brott som är ägnade att påverka förtroendet för den legitimerade kan vara exempelvis brott mot annans liv eller hälsa, narkotikabrott, sexualbrott, barnpornografibrott, förfalskningsbrott, osant intygande och mened (prop. 2009/10:210 s. 112 f. och 233). Förutom att brottet i sig ska vara ägnat att påverka förtroendet för den legitimerade, ska brottsligheten i det enskilda fallet

vara att anse som allvarlig. Vid denna prövning ska göras en helhetsbedömning av samtliga relevanta omständigheter, såsom brottslighetens art, brottets straffvärde, påföljden, eventuella förmildrande eller försvårande omständigheter och gärningsmannens motiv för brottet.

Vidare sägs att det dock bör vara möjligt att t.ex. beakta om det förflutit så lång tid från det att brottet begicks att det inte längre kan hållas för troligt att brottet har inverkan på förtroendet för yrkesutövaren (a. prop. s. 113). Hur lång tid som ska ha passerat får avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. I författningskommentaren till 8 kap. 3 § andra stycket talas om ”avsevärd tid”, samtidigt som det framhålls att användningen av undantagsregeln beträffande de grövsta brotten får förutsättas ske med restriktivitet (a. prop. s. 233).

Även omständigheter som kan hänföras till yrkesutövarens personliga förhållanden bör kunna beaktas vid bedömningen av om det finns särskilda skäl att underlåta återkallelse. Om en brottslig gärning haft sin grund i exempelvis sjukdom, missbruk eller sociala missförhållanden och dessa omständigheter inte längre kvarstår vid prövningen kan särskilda skäl anses föreligga (a. prop. s. 233).

Vad målet gäller

Frågan i målet gäller förutsättningarna för att den som dömts till ett långt fängelsestraff för flera mycket allvarliga brott ska få legitimation som psykolog.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Av domen från lagmannsretten framgår att C.M. gjort sig skyldig till ett antal mycket allvarliga brott, däribland flera grova rån och försök till dråp. Redan rånerna och rånförsöket i sig ansågs motivera ett förhållandevis långt fängelsestraff, bl.a. mot bakgrund av det delvis brutala utförandet. Under gärningsmännens flykt efter det sista rånet togs vidare flera personer som gisslan och hotades till livet. Vid bedömningen av straffvärdet framhöll domstolen även de försvårande omständigheterna vid dessa brott, däribland det lidande C.M. avsiktligt utsatt gisslan för, att flera av brottsoffren fått psykiska men samt att dråpförsöket avsett en polis. Några förmildrande omständigheter ansågs inte föreligga.

Enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening kan det inte råda något tvivel om att den brottslighet C.M. gjort sig skyldig till är allvarlig och ägnad att påverka förtroendet för honom i hans yrkesutövning som psykolog, på det sätt som avses i 8 kap. 3 § första stycket 2 PSL. Frågan blir därmed om det finns särskilda skäl för att han ändå ska få legitimation för yrket.

Legitimationens huvudfunktion är att vara en garanti för en viss kunskapsnivå och för sådana egenskaper hos yrkesutövaren att denne

förtjänar allmänhetens och myndigheternas förtroende (prop. 1983/84:179 s. 12 och prop. 2009/10:210 s. 159). Skälet till att även sådan allvarlig brottslighet som saknar samband med yrkesutövningen ska utgöra hinder för legitimation är inte primärt patientsäkerhetskänslighet, utan syftet är i dessa fall att värna legitimationen som ”garantibevis” för att innehavaren är lämplig att utöva yrket (prop. 2009/10:210 s. 232). Ur samhällets synvinkel skulle bristande förtroende för enskilda yrkesutövares lämplighet att utöva sitt yrke kunna få återverkningar även på tilliten och förtroendet för hälso- och sjukvården i stort, vilket skulle kunna leda till allvarliga konsekvenser (a. prop. s. 112).

Hur lång tid som ska ha passerat för att det inte längre ska kunna hållas för troligt att ett allvarligt brott har inverkan på förtroendet för yrkesutövaren, måste som framgått bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. När det gäller de grövsta brotten förutsätts att användningen av undantagsregeln ska ske med restriktivitet (a. prop. s. 233). Det kan enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening inte uteslutas att omständigheterna vid vissa brott kan vara sådana att allmänhetens förtroende knappast låter sig återvinnas i den utsträckning som krävs för att få legitimation för ett yrke inom hälso- och sjukvården. I andra fall kan det fordras en mycket lång tid av uppvisad skötsamhet för att det inte längre ska anses sannolikt att brottsligheten inverkar på förtroendet för yrkesutövaren.

C.M. begick de i målet aktuella brotten som ung man, varefter mer än tjugo år har passerat. Av utredningen i målet framgår att han inte återfallit i brott efter avtjänat straff och att hans levnadsförhållanden helt förändrats. I målet åberopas flera yttranden från behandlande läkare och psykologer, där det intygas att C.M. genomgått en mycket positiv personlig utveckling samt att denna förändringsprocess inte är reversibel. Risken för återfall i brott bedömdes redan före frigivningen vara låg. Såväl arbetskamrater som arbetsgivare har bekräftat att de hyser stort förtroende för C.M. som person och kollega samt att han varit mycket omtyckt och uppskattad på sina arbetsplatser.

Högsta förvaltningsdomstolen ifrågasätter inte de uppgifter som lämnats om C.M:s personliga förhållanden. Den brottslighet han gjort sig skyldig till är emellertid av mycket allvarligt slag. Brottnas höga straffvärde har bl.a. motiverats av den hänsynslöshet och brutalitet han uppvisat, samt de psykiska men brottsoffren fått. När Socialstyrelsen 2012 prövade C.M:s ansökan om legitimation hade det gått åtta år sedan han frigavs villkorligt och tre år sedan prövotiden löpte ut. Trots den tid som numera förflutit och vad som framkommit rörande C.M:s ändrade personliga förhållanden, finner Högsta förvaltningsdomstolen att brottsligheten fortfarande kan antas påverka allmänhetens och myndigheternas förtroende för honom. Särskilda skäl att nu meddela C.M. legitimation som psykolog föreligger således inte, varför överklagandet ska avslås.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen avslår överklagandet.

Mål nr 3231-14, föredragande Ulrika Melander